

Mohácsi Márta⁴³: A versenyképesség növelésének néhány lehetséges mutatója a felsőoktatásban

Absztrakt: A tanulmány arra vállalkozik, hogy az átalakulásban lévő felsőoktatási környezetben megpróbálja összefoglalni azokat a talán már ismert mutatókat, amelyek növelhetik az intézmények versenyképességét. A verseny mindig valamilyen kihívást, tudást, erőpróbát és innovációt jelent egy szervezet életében. A mindennapi verseny változó feltételeit hagyományos és új megközelítésben is ismerteti az írás. Számos kutató a versenyképesség fogalmánál a makrogazdasági mutatókon túl mikrogazdasági (vállalati) elemekkel is foglalkozik. A tanulmány erre is kitér. A közel 20 felsőoktatást befolyásoló tényező bemutatása után a szerző kutatási kapcsolatot keres a munkaerőpiaccal és annak környezetével. Két új empirikus kutatást és annak témába illeszthető eredményeit is megismerheti az olvasó. Ma már nem kérdés, hogy az idegennyelvnek mekkora szerepe van a továbbhaladásban. Megismerhetik, hogyan gondolkodnak erről a középiskolások és hogyan a munkavállalók. A szerző saját kutatási eredményt mutat be és arra is vállalkozik, hogy a tudományos problémakört szintetizáló, de mégis újszerű megközelítésben ismertesse.

A versenyképesség kiindulópontjai

„A versenyképesség koncepciójának eredete a gazdaságpolitikában is és a kutatásokban is az Egyesült Államokban lelhető fel. A versenyképesség problematikája nemzetgazdasági szinten az Egyesült Államokban, a Reagan kormányzat alatt exponálódott az 1980-as években, amikor a gazdasági recesszió azzal párosult, hogy az Egyesült Államok a korábbi évekhez viszonyítva veszített világgazdasági szerepéből. Ennek okait az amerikai vállalatok nemzetközi teljesítményében és az ezt befolyásoló tényezők között keresték. A probléma kezeléséhez tanulmányozták az akkori eredményesebb gyakorlatot felmutató országok példáit. A versenyképesség a gazdasági élet valóságában gyökerező problémák és jelenségek által meghatározott területként jelent meg, amely a vállalati és nemzetgazdasági szinten pragmatikus és tudományos megközelítéseket egyaránt igényelt”⁴⁴

Lengyel Imre szerint „korábban a gazdasági szereplők mozgásterét és a verseny feltételeit főleg a makroökonómiai szempontok, pl. költségvetési deficit, külkereskedelmi mérleg, infláció alapján kialakított gazdaságpolitikák (monetáris, fiskális, vám-, iparpolitikák stb.) szabályozták. Manapság viszont a gazdasági növekedést, egy adott ország fejlődését elsősorban a mikrogazdasági alapok, az ott működő a domináns vállalatok stratégiái és a lokális üzleti környezet határozzák meg”⁴⁵

⁴³ főiskolai adjunktus, PhD. Nyíregyházi Főiskola, martamohacsi@gmail.com

⁴⁴ Chikán Attila – Czákó Erzsébet (2009) (Szerk.): Versenyben a világgal. Vállalataink versenyképessége az új évezred küszöbén. Akadémiai Kiadó, Budapest 38-39 p.

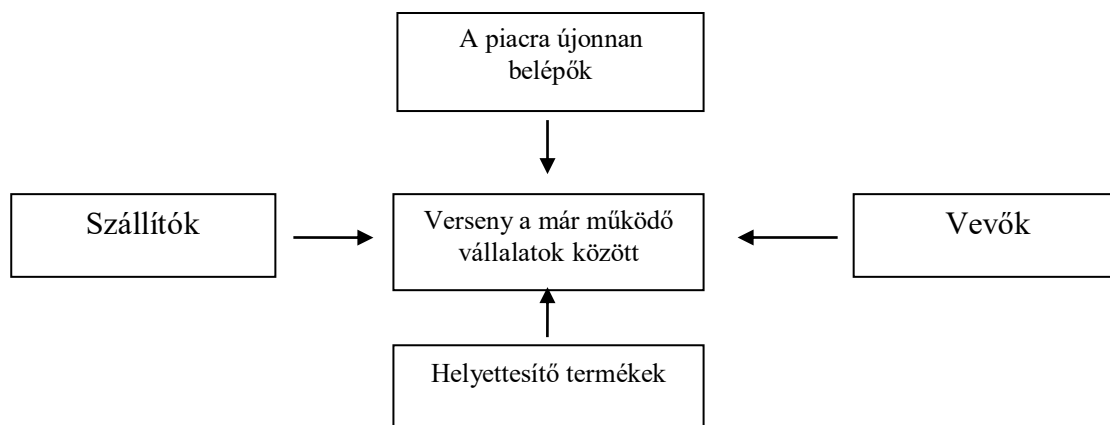
⁴⁵ Lengyel Imre (2006): A területi verseny és a versenyképesség elméleti alapjai. In.: Horváth Gyula (szerk.): Régiók és települések versenyképessége. MTA RKK, Pécs, 37 p.

1. táblázat: A verseny változó feltételei

	hagyományos	új
szemlélet	makroökonómiai	mikroökonómiai
fókusz	beruházások ösztönzése rövidtávú termelékenység	innovációs készségek fejlesztése hosszú távú termelékenység
címzettek	mindegyik ágazat nagyvállalatok	klaszterek hálózatok, KKV-k
célok	gazdasági	gazdaság- és társadalompolitikai
területi egység	nemzetgazdasági	nemzetgazdaságon átívelő regionális/lokális
vállalati versenyelőnyök forrásai	vállalaton belüliek	vállalaton kívüliek lokális környezet

Forrás: Lengyel, 2006:38 p; Porter 2001:139-141 p. alapján. Saját szerkesztés.

A kutatók többsége (Chikán, 2009; Lengyel 2006; Hoványi, 1999; Némethné, 2009; Somogyi, 2009; Varga 2014) ⁴⁶ egyetért abban, hogy a versenyképesség fogalomrendszerében és kiindulópontjában helye van a vállalati versenyképesség fogalmának. Porter ⁴⁷ (mikrogazdasági) vállalati versenyképességével foglalkozó modellje mutat rá a probléma fontosságára (1. ábra).

1. ábra: Porter vállalati versenyképesség modellje

Forrás: Porter 1990; idézi Hoványi 1999 alapján saját szerkesztés

A mai tanulásalapú tudásalapú gazdaság talán két legfontosabb fogalompárja a versenyképesség és az innováció. A témához aktualizáltan a versenyképesség gazdasági szerepe után az innováció elemeit mutatom be.

⁴⁶ Chikán Attila – Czákó Erzsébet (2009) (Szerk.): Versenyben a világgal. Vállalataink versenyképessége az új évezred küszöbén. Akadémiai Kiadó, Budapest 38-39 p.

Lengyel Imre (2006): A területi verseny és a versenyképesség elméleti alapjai. In.: Horváth Gyula (szerk.): Régiók és települések versenyképessége. MTA RKK, Pécs, 37 p.

Hoványi Gábor (1999): A vállalati versenyképesség makrogazdasági és globális háttere. In.: Közgazdasági Szemle, XLVI. évfolyam, 1999. november 1013-1029 p.

Némethné Gál Andrea (2009): A kis- és középvállalatok versenyképessége. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr 2009. november

Somogyi Márta (2009): A vállalati versenyképesség modellje (VVM) mint a vállalati versenyképesség mérésének új módszere. PhD- értekezés. Miskolci Egyetem, Miskolc, 2009.

Varga János (2014): A versenyképesség többszintű értelmezése és az innovációval való összefüggései. Doktori (PhD) értekezés. Szent István Egyetem. Gödöllő, 2014.

⁴⁷ Porter E, M : (1990): The Competitive Advantages of Nations. Macmillan, London 127 p. 142 p.

A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény értelmező rendelkezése szerint az innováció: „a gazdasági tevékenység hatékonyságának, jövedelmezőségének javítása, a kedvező társadalmi és környezeti hatások elérése érdekében végzett tudományos, műszaki, szervezési, gazdálkodási, kereskedelmi műveletek összessége, amelyek eredményeként új vagy lényegesen módosított termék, eljárás, szolgáltatás jön létre, új vagy lényegesen módosított eljárás, technológia alkalmazására, piaci bevezetésére kerül sor, ideértve azokat a változásokat, amelyek csak adott ágazatban vagy adott szervezetnél minősülnek újdonságnak”⁴⁸

Csath Magdolna közgazdász szerint „az innovációt három csoportba szokták sorolni: lépésenkénti (inkrementális), félig radikális, radikális. Az inkrementális innováció a legelterjedtebb. Ez azt jelenti, hogy a cég a meglévő termékeiből szolgáltatásaiból akarja a legtöbbet kihozni anélkül, hogy jelentősen változtatna, vagy nagyobb összeget ruházna be. Ezzel az innovációval azonban hosszabb távon nem lehet sikeres a cég. A félig radikális innováció arra utal, hogy vagy a termék/technológia, vagy pedig az üzleti modell vonatkozásában radikális innovációt hajt végre a cég, miközben a másik területen csak kis változtatásokba kezd. A radikális, forradalmi innováció azt jelenti, hogy a termék/technológia területén és az üzleti modell valamelyik részében egyszerre hajt végre jelentős változtatást a cég”⁴⁹

Felsőoktatási mutatók

Tamándl László disszertációjában Barakonyi Károly és szerzőtársai alapján a felsőoktatás versenyképességét befolyásoló tényezőket is ismerteti. A szerző elsődleges mutatóként tizenkettőt ismertet.

Ezek a következők:

- „a felsőoktatási input minősége
- a felsőoktatás finanszírozása
- az erőforrás felhasználás hatékonysága
- az oktatási programok formai és tartalmi Bologna-konformitása
- az oktatás színvonala, minősége
- a nemzetközi kreditfogadási rendszer kialakítása és a hálózati együttműködésben való részvétel intenzitása
- a hallgatói mobilitás rendszerszintű szabályozása, támogatása, feltételrendszerének kiépítése
- az oktatógárda felkészültsége
- felsőoktatási infrastruktúra befogadóképessége
- a kibocsátott diplomák mögötti tudásanyag és ennek viszonya a hazai és európai munkaerőpiac igényeihez
- a felsőoktatás nemzetközi imázsa
- a felsőoktatás állami irányításának színvonala, hatékonysága” (Barakonyi, 2009; Tamándl 2011:74)⁵⁰

A versenyképességi mutatók másodlagos szerepe közül négyet említ a szerző:

- „kutatás-fejlesztés innováció az intézményekben
- hallgatói elégedettség
- intézményi szolgáltatások minősége
- regionális beágyazottság
- makrogazdasági és globális tendenciákhoz való alkalmazkodás” (Tamándl, 2011:74)⁵¹

⁴⁸ 2014. évi LXXVI. törvény a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról. 3§6. pont

⁴⁹ Csath Magdolna (2012): Üzleti-modell innováció. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 89-90 p.

⁵⁰ Barakonyi Károly (2009) (szerk.): „Bologna-hungaricum”. Diagnózis és terápia. Új Mandátum Kiadó, Budapest idézi Tamándl László (2011): A felsőoktatási intézmények versenyképességi tényezői, különös tekintettel a diplomás pályakövetésre. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola 74 p.

A Közép-Európai országok felsőoktatási intézményeiről írt tanulmányt Keczer Gabriella (2014:9-33)⁵². A felsőoktatás kutató azt vizsgálta, hogy milyen intézménytípusok találhatóak Csehországban, Magyarországon, Lengyelországban, Romániában, Szlovákiában és Szlovéniában. A kutató az EUA 2010-es adatai alapján a felsőoktatási intézmények autonómiáját táblázatban foglalta össze. (Keczer, 2014:11).

2. táblázat: Felsőoktatási intézmények autonómiája 2010
Lengyelország, Magyarország, Csehország, Szlovákia

	Szervezeti autonómia			Pénzügyi autonómia		
	helyezés	autonómia	klaszter	helyezés	autonómia	klaszter
PL	13	67%	nagy	18	54%	közepes
HU	16	59%	közepes	6	71%	nagy
CZ	22	54%	közepes	21	46%	közepes
SK	25	49%	közepes	7	70%	nagy

	Személyügyi autonómia			Pénzügyi autonómia		
	helyezés	autonómia	klaszter	helyezés	autonómia	klaszter
PL	12	80%	nagy	15	63%	nagy
HU	17	66%	nagy	24	47%	közepes
CZ	3	95%	igen nagy	22	52%	közepes
SK	23	54%	közepes	18	56%	közepes

Forrás: Keczer 2014:11 az EUA 2010 adatai alapján. Saját szerkesztés.

Halász Gábor az OECD szakértője azt mondja, hogy „az elmúlt évtizedekben fokozatosan kialakult egy, olyan az európai oktatáspolitikát alakítani, formálni kívánó szakpolitikai elit, amely immár nem vagy nem csak a nemzeti pályán játszik, és amely képes a játékot mindig arra a mezőre átvinni, ahol a feltételek kedvezőbbek. Az európai politikaalakítás többszintű és több központú új tereiben a korábbtól jelentősen eltérő dinamika alakult ki, új szereplők jelentek meg, akik eltérő módon más fogalmakkal írják le a dolgokat, másképpen definiálják a problémákat, és másfajta megoldási módokat javasolnak, mint ahogy korábban megszoktuk”(Halász, 2012:21)⁵³

Az Európai Unió legfőbb kincse a humánerőforrás” – olvasható az Oktatás és képzés 2010 oktatási munkaprogram bevezető részében. A program három legfontosabb üzenete, a reformok összpontosítása a tudásalapú társadalom kulcsfontosságú területeire, az élethosszig tartó tanulás konkrét megvalósulása, az oktatás és képzés Európájának létrehozása (Oktatás és képzés 2010, 2004:4-5)⁵⁴

Az egész életen át tartó tanulás európai térségének megvalósítása című közlemény tartalmazza az egész életen át tartó tanulás hat építőelemét, amelyet Halász Gábor így ismertet: „a tanulás elismerése, az információ, orientáció és tanácsadás fejlesztése, az idő és pénz investálása az oktatásba, a tanulók és a tanítási lehetőségek összehozása, az alapvető képességek fejlesztése, innovatív pedagógia” (Halász, 2012:206-207)⁵⁵

„A felsőoktatással szemben új társadalmi elvárások jelennek meg, melyek következtében az egyetemeknek új szerepei alakulnak ki és erősödnek meg – az élethosszig tartó tanúlással

⁵¹ Tamándl László (2011): A felsőoktatási intézmények versenyképességi tényezői, különös tekintettel a diplomás pályakövetésre. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola 74 p.

⁵² Keczer Gabriella (2014): Az egyetemek szerepe, irányítása és működése a 21. század elején. Közép-Európai Monográfiák 11. Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged 9-33 p.

⁵³ Halász Gábor (2012): Az oktatás az Európai Unióban. Új Mandátum, Budapest

⁵⁴ Oktatás és képzés (2010): A lisszaboni stratégia sikere a sürgős reformokon múlik. Brüsszel, 2004. március 3.

⁵⁵ Halász Gábor (2012): Az oktatás az Európai Unióban. Új Mandátum, Budapest

kapcsolatos feladatok, az innovációban, a tudástranszferben betöltött kulcspozíció, a regionális fejlődés katalizálása, a társadalmi elkötelezettség/civil társadalom erősítése. Ezek az új szerepek implementációs szempontból lehetőségeket és új kihívásokat is jelentenek, melyek elemzése az ezekkel kapcsolatos szakpolitikák implementációjának vizsgálata és a felsőoktatás-kutatás szempontjából is fontos” (Keczer, 2014:81-82)⁵⁶

A legtöbb felsőoktatás kutató egyetért azzal, hogy az egyetemek szerepe megváltozott. Az első generációs egyetem kizárólagos célja az oktatás, a második generációs egyetemek monodiszciplináris kutatásokat céloznak meg. A harmadik generációs egyetem az oktatás és az interdiszciplináris kutatás mellett a tudáshasznosításban és a tudásmegosztásban is jelentős szerepet vállal (Wissema, 2009)⁵⁷ Új típusú megközelítésben mutatja be a második és harmadik generációs egyetemek szerepét Deés Szilvia⁵⁸. A kutató a képzési szintek összehasonlításában a második generációs egyetem képzését elitképzésnek nevezi. A harmadik generációs egyetem, pedig mint kozmopolita egyetem a multikulturális szervezet képzési szintjén mozog.

2. táblázat: A második és a harmadik generációs egyetem összehasonlítása

Második generációs egyetem	Harmadik generációs egyetem
Két cél: kutatás és oktatás. Érdektelenség a tudás hasznosításában.	A tudás hasznosulása alapvető tevékenység és harmadik céllá válik.
Helyi piacokon való működés. A többi egyetemmel kollegális viszony.	Nemzetközi, versenypiacon való működés.
Egyedülálló intézmények szervezeti kapcsolatok nélkül.	Nyitott egyetemek, számos együttműködő partnerrel.
Monodiszciplináris kutatások és a karok, fakultások egyeduralma.	Transzdiszciplináris kutatások, egyetemi intézetek kialakulása.
Elitképzés a tehetsős diákok számára.	Multikulturális szervezetek: tömeg- és elitképzés egymás mellett.
Nemzeti, lokális egyetemek.	Kozmopolita egyetemek.

Forrás: Wissema, 2009:32, idézi Deés, 2011:57. Saját szerkesztés.

A legtöbb felsőoktatás kutató azzal is egyetért, hogy az idegennyelv szerepe és fontossága szinte nélkülözhetetlen Európában. Szakemberek szerint legalább két idegennyelv ismerete szükséges ahhoz, hogy a munkavállaló boldogulni tudjon. Csehné Papp Imola 2010-es kutatásában, ahol a gazdaságilag aktív felnőttek kerültek bele a 300 fős mintába, a lakosság munkaerőpiaci elhelyezkedését vizsgálta. A kérdőíves vizsgálat egyik eredménye is a nyelvtudást hangsúlyozza.

„Megkértük a kitöltőket, hogy rangsoroljanak néhány tényezőt, amely véleményük szerint befolyásolja az újra elhelyezkedést, amennyiben esetleg munkanélküliek lesznek. A jó kommunikációs képességnek, a kapcsolati tőkének, és a nyelvtudásnak tulajdonítottak legnagyobb szerepet a mintában szereplők az új munkahely megtalálásakor, majd a szakmai tapasztalat, az önbizalom és a szaktudás következett (Csehné, 2014:276)⁵⁹.

Középiskolás diákok körében az idegennyelv szerepét és jelentőségét vizsgáltam meg 2014-ben. A kvantitatív vizsgálat a nyíregyházi Európai Üzleti és Kommunikációs Középiskolában készült. A kérdőíves felmérés 9. 10. és 11. évfolyamon történt. A minta elemszáma N=88. Bár a kis mintás

⁵⁶ Keczer Gabriella (2014): Az egyetemek szerepe, irányítása és működése a 21. század elején. Közép-Európai Monográfiák 11. Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged 81-82 p.

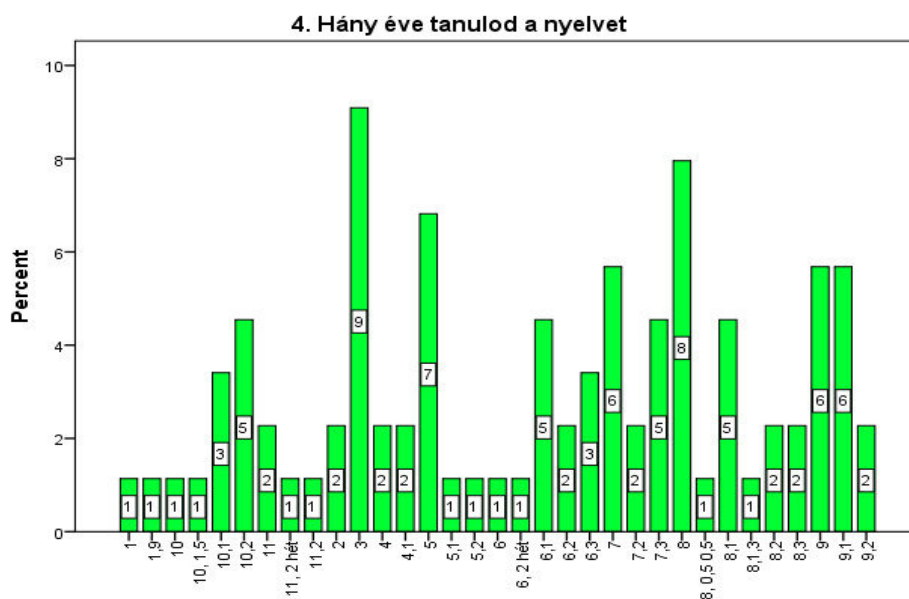
⁵⁷ Wissema (2009): Towards the third generation university. Managing the university in transition. Northampton, Edward Elgar Publishing Inc.

⁵⁸ Deés Szilvia (2011): A harmadik generációs egyetem. In.: Felsőoktatási műhely, Educatio, Budapest 2011/2. 53-64 p.

⁵⁹ Csehné Papp Imola (2014): Ismeri Ön a munkaerőpiacot? Taylor Gazdálkodás és szervezéstudományi folyóirat. Szeged 2014/1-2. 269-278 p.

elemszám nem adott reprezentatív mintát ám a középiskola kiválasztása úgy történt ahol kötelező a két idegennyelv tanulása. A publikáció aktualitásához illeszkedve a kutatásból ismertetek néhány eredményt.

A tanulók nagy része, 80 fő, az iskolának specifikusan angolt és spanyolt tanul. Két fő csak angolt, két fő angolt, spanyolt és németet, egy fő angolt, spanyolt és japánt, egy fő angolt, spanyolt és olaszt, két fő pedig angolt, spanyolt és ukránt tanul. Széles skálát mutat, hogy hány éve tanulják a nyelveket a tanulók. A legrébben csak néhányan 10-11 éve tanulják a nyelveket. A legújabb nyelvanuló két hete sajátítja el az idegennyelvű ismereteket (2. ábra).

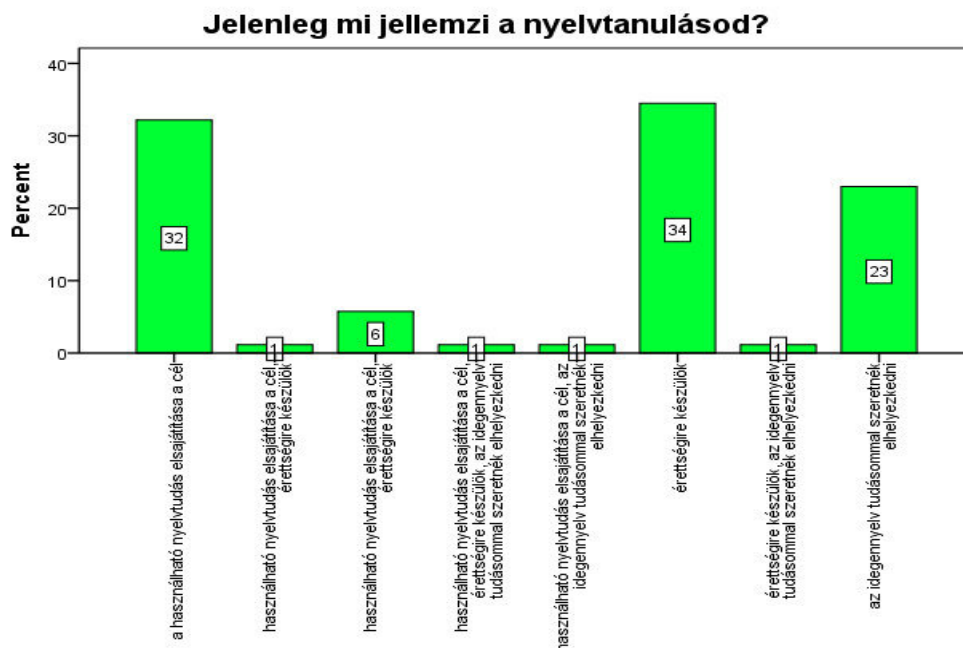

2. ábra: A nyelvtanulás évei
 Forrás: kvantitatív vizsgálat alapján SPSS.

A nyelvtudás jellemzését nyolc kategóriából választhatták ki a tanulók. 34 fő válaszolta, hogy érettségire készül, 31 fő számára a használható nyelvtudás a cél, 23 fő pedig az idegennyelv tudásával szeretne itthon munkát találni (3. ábra).

A munkaerőpiac és az idegennyelv szerepe szempontjából kutatásom (Mohácsi, 2014) publikált eredményei összhangban vannak Csehné (2014) kutatásának eredményeivel, mely szerint a munkahelyi elhelyezkedéshez szükséges az idegennyelv ismerete. Csehné szerint az újból munkába állók a harmadik helyen szerepeltették az idegennyelv tudást, kutatásomban pedig a középiskolás diákok nagy része az idegennyelv tudásával szeretne munkát találni.

A két friss és aktuális kutatást azért mutattam be, mert úgy gondolom, hogy célba értek azok az oktatáspolitikai erőfeszítések, amelyek az idegennyelv szerepét hangsúlyozzák. Oktatás kutatók és felsőoktatási szakemberek szerint pedig az idegennyelv nemcsak vizsgálati mutatóként, hanem versenyképességet befolyásoló tényezőként is megjelenik a felsőoktatásban.

3. ábra: A nyelvtanulás jellemzése
Forrás: kvantitatív vizsgálat alapján SPSS.

Összegzés és a tudás „hatalma”

A felsőoktatási intézmények tudásszolgáltató kínálatában „különböző szintű, szakmai tartalmú, formájú és idejű képzési programok szerepelnek, amelyeket a tanulni vágyók vesznek igénybe, egyéni motivációik, felkészültségük alapján. A képzési programok teljes kínálata képletesen szólva a „tudáspiacon” jelenik meg, ahol alternatív programok versenyeznek egymással és a hallgatók választanak közöttük. Ez a tudáspiac messze nem téveszthető össze a munkaerőpiaccal, bár természetesen van köztük áttételes kapcsolat. Más szóval a képzési programok minősége a tudáspiacon méretik meg, a végzett hallgatók tényleges minősége pedig a munkaerőpiacra” (Dinya, 2011) ⁶⁰. Barakonyi úgy gondolja, hogy „a társadalmi gazdasági környezettel intenzívebbé válik az egyetemek kapcsolata. Az egyetem már nemcsak létrehozza a tudást, és transzferálja azt a hallgatók felé, hanem megkísérli azt eladni a felhasználóknak” (Barakonyi, 2004:70) ⁶¹.

A társadalomtudományok világában a tudásalapú társadalom és gazdaság kifejezéshez számos gyűjtőfogalom tartozik. Farkas János szerint minél többet használunk egy kifejezést, annál sokrétűbbé válik: „információs gazdaság, szimbolikus gazdaság és társadalom, globális gazdaság és társadalom, tanuló társadalom, technikai társadalom, szolgáltató társadalom, kommunikációs társadalom, tudományos társadalom, hálózatos társadalom, tudástársadalom” (Farkas, 2002) ⁶². Feltétezzük, hogy a világ menedzselhető, ebben pedig a tudástársadalomra és gazdaságra jelentős szerep hárul. Nemzetközi környezetben nevezhetnénk tanuló kultúrának is.

⁶⁰ Dinya László (2011): Tudáshálózatok és „harmadik generációs” felsőoktatási intézmények. In: http://dpr.unimiskolc.hu/docs/LastMenu/DPRTiszafurediKonferencia/4Zaroplenaris/DinyaLaszlo/Dinya_Tudashalozatok_e_s_3-ik_generacios_intezmenyek-Tiszafured_20110526.pdf

⁶¹ Barakonyi Károly (2004): Rendszerváltás a felsőoktatásban. Akadémiai Kiadó, Budapest

⁶² Farkas János (2002): Információs- vagy tudástársadalom? Infonia-aula kiadó, Budapest

Felhasznált irodalom

- Barakonyi Károly (2009) (szerk.): „Bologna-hungaricum”. Diagnózis és terápia. Új Mandátum Kiadó, Budapest
- Barakonyi Károly (2004): Rendszerváltás a felsőoktatásban. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Chikán Attila – Czakó Erzsébet (2009) (Szerk.): Versenyben a világgal. Vállalataink versenyképessége az új évezred küszöbén. Akadémiai Kiadó, Budapest 38-39 p.
- Csath Magdolna (2012): Üzleti-modell innováció. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 89-90 p.
- Deés Szilvia (2011): A harmadik generációs egyetem. In.: Felsőoktatási műhely, Educatio, Budapest 2011/2. 53-64 p.
- Csehné Papp Imola (2014): Ismeri Ön a munkaerőpiacot? Taylor Gazdálkodás és szervezéstudományi folyóirat. Szeged 2014/1-2. 269-278 p.
- Dinya László (2011): Tudáshálózatok és „harmadik generációs” felsőoktatási intézmények. In: http://dpr.unimiskolc.hu/docs/LastMenu/DPRTiszafurediKonferencia/4Zaroplenaris/DinyaLaszlo/Dinya_Tudashalozatok_es_3-ik_generacios_intezmenyek-Tiszafured_20110526.pdf
- Farkas János (2002): Információs- vagy tudástársadalom? Infonia-aula kiadó, Budapest
- Halász Gábor (2012): Az oktatás az Európai Unióban. Új Mandátum, Budapest
- Hoványi Gábor (1999): A vállalati versenyképesség makrogazdasági és globális háttere. In.: Közgazdasági Szemle, XLVI. évfolyam, 1999. november 1013-1029 p.
- Keczer Gabriella (2014): Az egyetemek szerepe, irányítása és működése a 21. század elején. Közép-Európai Monográfiák 11. Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged 9-33 p.
- Lengyel Imre (2006): A területi verseny és a versenyképesség elméleti alapjai. In.: Horváth Gyula (szerk.): Régiók és települések versenyképessége. MTA RKK, Pécs, 37 p.
- Némethné Gál Andrea (2009): A kis- és középvállalatok versenyképessége. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr 2009. november
- Oktatás és képzés (2010): A lisszaboni stratégia sikere a sürgős reformokon múlik. Brüsszel, 2004. március 3.
- Porter E, M : (1990): The Competitive Advantages of Nations. Macmillan, London 127 p. 142 p.
- Somogyi Márta (2009): A vállalati versenyképesség modellje (VVM) mint a vállalati versenyképesség mérésének új módszere. PhD- értekezés. Miskolci Egyetem, Miskolc, 2009.
- Tamándl László (2011): A felsőoktatási intézmények versenyképességi tényezői, különös tekintettel a diplomás pályakövetésre. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola 74 p.
- Varga János (2014): A versenyképesség többszintű értelmezése és az innovációval való összefüggései. Doktori (PhD) értekezés. Szent István Egyetem. Gödöllő, 2014.
- Wissema (2009): Towards the third generation university. Managing the university in transition. Northampton, Edward Elgar Publishing Inc.
2014. évi LXXVI. törvény a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról. 3§6. pont